

Susanne dyker på Riksäppet, ett
av vraken i Dalarö dykpark.

Foto: Will Appleyard

59°07'49.4"N 18°24'25.0"E

Tullhuset på Dalarö som innehåller ett museum med fynd från vraken, en restaurang med bar och Dalarös turistbyrå. Foto: Will Appleyard

Dalarö dykpark en del av EU-projektet Baltacar

TEXT: SUSANNE LUNDVALL

Vi sitter i det gamla anrika Tullhuset från 1788 på Dalarö i Stockholms skärgård. Vi dricker morgonkaffe och väntar spánt på dagens genomgång av dykplatserna. Vi är en grupp dykare från Sverige, Finland, Estland och England som ska ta del av och vara med och testdyka och utvärdera tre olika platser som ingår i EU-projektet Baltacar.

DALARÖ DYK PARK, som är en del i Baltacar-projektet, har i dagsläget sju bojade vrak i kulturreservatet. Vraken som omfattas är Anna-Maria, Jutholmsvraket, Riksäppet, Gröne Jägaren, Ingrid Horn, Dalarövraket och Kostervraket. På några av dessa vrak har det varit dykförbud fram till 2014. För att få dyka på vissa av dem behöver du ha med dig en specialutbildad dykguide. Vi hade förmånen att få dyka med Krister Jonsson på Stockholms Wreckguide samt Anders Holmberg på Fantasea.

De unika förhållandena i Östersjön i kombination med det bräckta vattnet, mörker, kyla, låg syrehalt och avsaknaden av skeppsmask gör att material, även trä, bevaras i nästan perfekt tillstånd. Det sägs att det finns mer än 20 000 vrak bara runt den svenska kusten i Östersjön och vi ska under denna helg få ta del av fyra av dem; Riksäppet, Dalarövraket, Anna-Maria och Jutholmsvraket.

Dalarövraket/Bodekull
Flagskeppet bland vraken i Dalarö

dykpark är Dalarövraket, identifierat som lastfartyget Bodekull. Det byggdes cirka 1660 som landstigningsfartyg på uppdrag av kung Karl X, för att ingå i en flotta som skulle invadera Danmark. Efter kungens död ställde man in planerna att invadera Danmark och byggde om fregatten till ett lastfartyg. Fartyget namngavs efter staden Bodekull (nuvarande Karlshamn), där det byggdes om. Bodekull förliste med en leverans av mjöl norr om Dalarö vid Edesön år 1678. Vraket vilar på cirka 30 meters

Torkning av utrustning utanför vandrarhemmet Lotsen och väffelstugan. Foto: Susanne Lundvall.

Förberedelser på dykbåten Mapas inför dagens första dyk. Foto: Susanne Lundvall

Lea efter ett fantastiskt dyk i Dalarö dykpark. Foto: Susanne Lundvall.

➤ djup, är ungefär 20 meter långt och 5,5 meter brett. Sikten varierar från mycket bra till nästan obefintlig; under tidig vår är den oftast fantastisk.

På dykplatsgenomgången får vi se en skiss av Bodekull, där placering av boj och lina till vraket tydligt visas. Vi får även ta del av en fantastisk 3D-modell som EU-projektet Baltacar tillsammans med Statens maritima och transporthistoriska muséer har tagit fram (se länk eller skanna QR-koden i faktarutan). I denna kan man enkelt zooma och vrida och på så sätt få en tydlig helhetsbild av vraket. Intressant att ta del av, även för icke-dykare, för att öka förståelsen för vilka gamla och helt unika vrak som ligger dolda under ytan i vår vackra skärgård.

Två dykbåtar

När det är dags för avfärd blir vi indelade i två grupper; den ena ska dyka med båten Mapas, som är en lite större båt med hytt och som kan

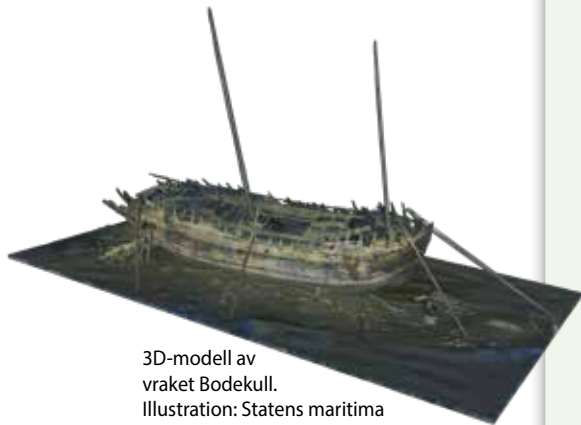
ta max tolv dykare. Det är gott om plats och väl anpassat för att ta på och av utrustningen. Aktern är utrustad med en plattform med rejäl dykstege där det är enkelt att ta sig i och ur vattnet, oavsett vilken typ av utrustning du dyker med. Den andra gruppen ska dyka med Maj, en lite mindre aluminiumbåt anpassad för att ta mindre sällskap. Detta dyk ska jag dyka på Dalarövraket från Mapas med Anders som dykguide.

Vi går ner till bryggan som ligger cirka 100 meter från Tullhuset, där vi har haft vår genomgång och druckit vårt morgonkaffe. Utrustningen har vi förvarat i den gamla timrade väffelstugan som ligger precis i anslutning till bryggan och Vandrarhemmet Lotsen. Det är i mitten på maj och vattnet är cirka fem grader, så det är tjockt underställ, torrdräkt och torrhandskar som gäller, för att få ett härligt dyk. Vi gör oss klara på bryggan och

lastar båten. Båtfärden till Dalarövraket tar ungefär 30 minuter. Skärgården visar sig från sin bästa sida; havet är helt stilla och solen kikar fram. Sikten ser ut att vara bra och vi väntar med spänning att få hoppa i Östersjön och få ta del av kulturen under ytan.

Tydliga restriktioner

Vi hoppar i och samlas på ytan. Dalarövraket har tydliga restriktioner: Man måste ansöka om dyktillstånd, endast båtdyk är tillåtet, man får inte vara närmre vraket än en meter. Man får inte heller simma över det, varje grupp får bestå av max fyra dykare och måste ledas av en specialutbildad dykguide. Vi följer vår dykguide Anders ner längs bojlinan, som i sin tur leder till linan som ansluter till vraket. Det är kallt och sikten är bra. Där är det! Dalarövraket, som är ett av världens bäst bevarade vrak från 1600-talet växer fram. Vraket ligger djupt och efter-

3D-modell av vraket Bodekull.
Illustration: Statens maritima och transporthistoriska museer.

Baltacar projektet

BALTACAR - Baltic History Beneath the Surface är ett EU-projekt som sträcker sig från 1 januari 2017 till 31 december 2019. Projektet syftar till att utveckla dykturismen och intresset för Östersjöns undervattenskultur. Detta ska ske genom att utveckla och praktiskt förenkla sätten att besöka Östersjöns unika och välbevarade vrak.

som vi dyker med luft, måste vi disponera tiden väl.

Anders leder oss på babords sida mot fören och precis som de har sagt på dykplatsgenomgången, ser vi ett ankare ligga på botten. Det är en otrolig känsla att få dyka och titta på detta fantastiska vrak, som har legat här i flera hundra år. Vi simmar förbi nästa ankare och närmar oss fören. Jag är spänd och förvåntansfull, jag vill så gärna se galjonsfiguren som ligger på botten och är i form av ett lejon. Anders har berättat att det kan vara svårt att se den, man behöver ligga i en viss vinkel och ha tur med sikten. Jag dyker ut mot fören, andas ut och sjunker försiktigt ner en bit och lyser med lampan. Där! Jag ser lejonet tydligt med sitt gap och skarpa huggtänder och jag jublar högt. Anders säger efteråt att han hörde min lycka under vattnet. Nu hoppas jag bara att min parkamrat, ➤

Vraken i Dalarö dykpark:

Anna-Maria kallades för Saltskutan, innan man identifierade henne som flöjtskeppet Anna-Maria. Hon ligger på 13–20 meters djup, är 38 meter lång och åtta meter bred. Byggd 1694 i Amsterdam, förlist 1709. Hon fastnade i isen utanför Dalarö, där hon sedan drabbades av brand och sjönk. Det krävs dyktillstånd och en specialutbildad dykguide för att få dyka på Anna-Maria.

Dalarövraket, även kallat Bodekull efter staden där den byggdes om från fregatt till lastfartyg, är Dalarö dykparkers flaggskepp. Vraket ligger på 30 meters djup, är 20 meter långt och 5,5 meter brett. Byggdes 1660 och förliste 1678. Det krävs dyktillstånd och en specialutbildad dykguide för att få dyka på Dalarövraket.

Gröne Jägaren var ett örlogsfartyg som skulle göra sin sista resa som brännare 1676. Detta innebar att skeppet lastades med brännbara ämnen och krut. Man satte eld på skeppet nära fienden varpå man övergav det i hopp om att det skulle explodera och antända fiendeskeppet. Gröne Jägaren antändes dock innan man kom fram till fiendeskeppet, troligtvis på grund av slarv och exploderade för tidigt. I olyckan omkom 18 besättningsmän. Vraket ligger på 30 meters djup, är 27 meter långt och sju meter brett. Gröne Jägaren byggdes i Sundsvall 1652.

Ingrid Horn var ett lastångfartyg som gick mellan Luleå och Tyskland med järnmalm under första världskriget. Hon kolliderade i disigt väder med ångfartyget s/s Bergvik. Endast en person överlevde kollisionen, 19 besättningsmän omkom. Vraket ligger på 24–40 meters djup, är 88 meter långt och tolv meter brett. Hon byggdes i Rostock 1901 och förliste 1917.

Jutholmsvraket är fortfarande oidentifierat men man tror att det är det holländska fartyget De Vrede van Amsterdam. Skeppet var lastat med stångjärn och förliste vid Dalarö år 1700 på väg mot Amsterdam. Vraket är troligtvis av modellen flöjt och är byggt i ek under sent 1600-tal. Hon ligger på 12–16 meters djup, är 24 meter långt och 5,5 meter brett. Det krävs dyktillstånd och en specialutbildad dykguide för att få dyka på Jutholmsvraket.

Riksäppet var ett örlogsfartyg byggt i Göteborg 1659–63. På det höga akterkastellet fanns ett förgyllt snidat äpple som visade skeppets namn; Riksäppet. Vraket är sprängt och stora delar av det är bärgat. Den stora porten i Stockholms stadshus norra valv är tillverkad av ek som kommer från vraket. Örlogsfartyget slet sig 1676 i en våldsam storm och grundstöttes på ett litet skär som idag kallas Äppet, söder om Aspö. Vraket ligger på 7–16 meters djup, är 48 meter långt och tolv meter brett.

Kostervraket hittades av marinens minröjare Koster 1995. Vid genomgång av arkivuppgifter gällande förlisningar i området konstaterades att vraket troligtvis är galeasen Concordia, som var ett lastfartyg lastat med malt. Lastfartyget är troligtvis byggt runt 1750 och förliste i en storm 1754. Vraket ligger på 34 meters djup, är 22,5 meter långt och 7,4 meter brett.

Bodekull

Fören på Bodekull. Masten står fortfarande upp, delar av riggen har fallit ner och ligger på däck.
Foto: Thomas Ullström

Fören på Bodekull. Foto: Thomas Ullström

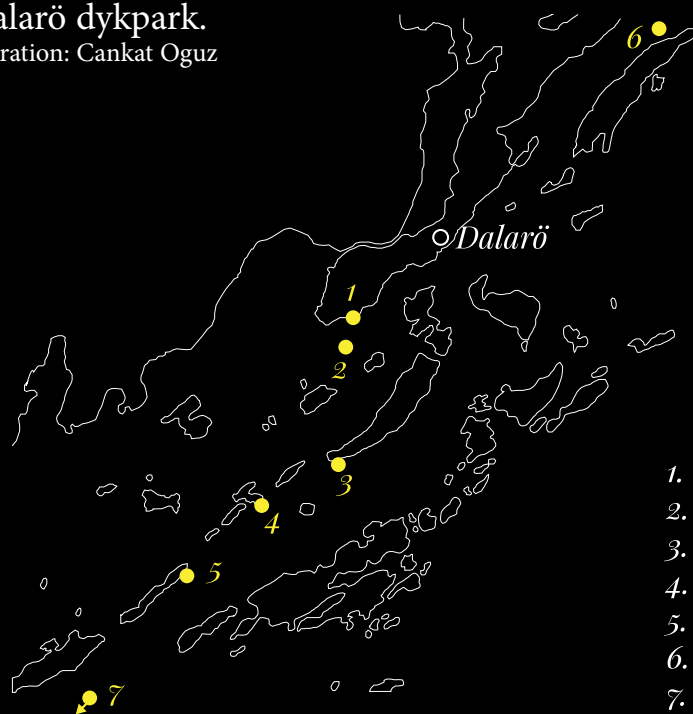
Ankare på botten vid vraket Bodekull.
Foto: Thomas Ullström

Bodekulls galjonsfigur som ligger på botten och är i form av ett lejon. Foto: Thomas Ullström

Karta över vraken i Dalarö dykpark.

Illustration: Cankat Oguz

1. *Anna-Maria*
2. *The Jutholmen Wreck*
3. *Riksäpplet*
4. *Gröne Jägaren*
5. *Ingrid Horn*
6. *The Dalarö Wreck / Bodekull*
7. *The Koster Wreck*

Vandrarhemmet Lotsen ligger på bekvämt avstånd från dykbåtarna. Foto: Will Appleyard

► som ligger snett bakom mig med sin kamera, också ser det lika tydligt.

Vi dyker vidare akterut på styrbords sida. Anders visar med lampan så vi inte missar något; en kanon som fortfarande ligger kvar i sin lavett, snyggt uppradade bartmannkrus, slipsten och master. Vi stannar till lite extra vid kanonen för att leta efter en revolver som ligger i närheten men jag ser den inte, det får bli nästa gång. Underbart dyk! Som att simma runt i ett museum. Dessa fyra dyk som vi gör under helgen är mina första dyk i Östersjön. Jag är överväldigad; jag som i vanliga fall älskar varma vatten och mycket fiskar måste erkänna, att detta är över förväntan.

Boendet

Efter att ha fixat iordning med utrustningen och hängt allt på tork så åker vi tillbaka till boendet. Några av oss bor på Smådalarö Gård som ligger tio minuters bilväg från båtbyggnen. Resten bor på Vandrarhemmet Lotsen, som är ett charmigt vandrarhem som ligger precis vid båtbyggnen. Vandrarhemmet Lotsen, har totalt tolv bäddar fördelade på fyra rum. Ett av rummen har ett kök och det finns totalt två badrum med dusch. Smådalarö Gård är en herrgård från 1810-talet som även erbjuder andra aktiviteter och evenemang som golf, padel, konferenser och bröllop. De har även en bastu i anslutning till havet. Jag hann med att både basta och ta ett dopp i det femgradiga havet. På kvällen tar vi en promenad från Lotsen till andra sidan Dalarö, för en middag i solnedgången på Bistro Solsidan.

Vi hinner också med en guidad tur på Dalarö med en lokal guide. Han berättar om det gamla Tullhuset, om båtar som gått på grund och givetvis om Anders Franzéns sjöbod. Anders Franzéns var historiker och sökte efter skeppsvrak i skärgården på 1950-talet. Hans arbete ledde till bärgningen av regalskeppet Vasa och var starten på den moderna marinarknologin i Sverige. Det gamla Tullhuset har förutom konferensrum, där vi hade vår dykplatsgenomgång, också en trevlig restaurang samt ett museum. I muséet visas föremål som tagits upp från vraken under åren, väl värt ett besök av både dykare och icke dykare. ■

Boende

Vandrarhemmet Lotsen
www.vandrarhemmetlotsen.se

Smådalarö Gård
www.smadalarogard.se

Att äta

Dalarö bageri
www.dalarobageri.se

Tullhuset Restaurang & Bar
www.tullhuset.nu

Bistro Solsidan
www.solsidandalaro.se

Dalarö

Dalarö är ett litet kustsamhälle en timmes bilfärd från Stockholm. Det är ett populärt besöksmål under sommarsäsongen. Under tidigare århundraden har Dalarö haft en strategisk position som tullstation och har varit avgörande för försvaret av Stockholm. Vattnet runt Dalarö innehåller ett stort antal välbevarade skeppsvrak från 1600-talet och framåt, vilket gör det populärt bland dykare.

Dalarö dykpark – en världsunik upplevelse är ett samarbete mellan olika parter för att utveckla dykturismen på Dalarö. De erbjuder paketlösningar för olika stora dykgrupper samt specialutbildade dykguider, vilket krävs för att få dyka på vraken i kulturresevatet.

www.dalarodykpark.com
info@dalarodivepark.com

Samarbetspartners i Dalarö dykpark:

Stockholms Wreckguide
www.dykbaten.se

Fantasea
www.fantasea.se

Dykcharter
www.dykcharter.se

Baltic Sea Diving
www.balticseadiving.se